

KINOŚWIAT

A CANAL+ COMPANY

OFICJALNY FILM BEATYFIKACJI KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO I MATKI RÓŻY CZACKIEJ

MAŁGORZATA
KOZUCHOWSKA

AGNIESZKA
KAWIORSKA

MARCIN
KWAŚNY

DOMINIK
CHMIELEWSKI

ADAM
FIDUSIEWICZ

IDA
NOWAKOWSKA

WOJCIECH
SUKIENNIK

JAN
MARCZEWSKI

KSAWERY SZLENKIER

FILM BRACI SYKÓW

WYSZYŃSKI

ZEMSTA CZY PRZEBACZENIE

PATRONAT NARODOWY PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ANDRZEJA DUDY
W STULECIE ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI

PRZEPROSZAMY
HIGH HOPE FILMS, BRACIA SYKÓWIE, DŁUGO PROGRAMU „NIEPODLEGŁA”, KINO ŚWIAT, PRZEDSTAWIAMY FILM: TADEUSZ SYKA „WYSZYŃSKI – ZEMSTA CZY PRZEBACZENIE”. WYSTĘPIŁA: KSAWERY SZLENKIER, MAŁGORZATA KOZUCHOWSKA, AGNIESZKA KAWIORSKA, MARCIN KWAŚNY, DOMINIK CHMIELEWSKI, ADAM FIDUSIEWICZ, IDA NOWAKOWSKA, WOJCIECH SUKIENNIK, JAN MARCZEWSKI, MARIUSZ OREŻEK, LECH DYDOLK, ROBERT CZECHOTAR, ZŁOŻA KRZYSZTOF MIESZKOWSKI, WOLNYA ATANAS VALKOW, WOLNYA MATEUSZ KIELDONOWICZ, WOLNYA DARIUSZ KOVALCZYK, EFEKTY SPECJALNE: MARCEJ BALDORZEŚKO, KIEROWNICTWO PRODUKCJI: JOHANNA JADKOWSKA-SYKA, KOSTYUMY: MAGDA WĘDRZYŃ, GRAFICZNA: AGATA WALEWANDER, PRODUKOWAŁ: TADEUSZ SYKA, MONTAŻ: SYKA, DOKUMENTALISTY I REŻYSERZY: TADEUSZ SYKA

W KINACH OD 17 WRZEŚNIA

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu

niepodległa

KINOŚWIAT
A CANAL+ COMPANY

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Minister
Edukacji i Nauki

KONFERENCJA
EPISKOPATU
POLSKI

Współudział
Kujawsko-Pomorskiej
Kampanii

Dofinansowanie z budżetu
Samorządu Województwa
Kujawsko-Pomorskiego

**Materiały edukacyjne inspirowane filmem
„WYSZYŃSKI – ZEMSTA CZY PRZEBACZENIE”**

Oficjalna produkcja uroczystości beatyfikacyjnych kard. Wyszyńskiego oraz matki Róży Czackiej. Spektakularna filmowa realizacja opowiadająca nieznaną szerszej publiczności losy wojenne księdza porucznika Stefana Wyszyńskiego – przyszłego Prymasa Polski. Jest rok 1944, w ferworze wojny poznajemy młodego księdza Wyszyńskiego, który niedawno został mianowany kapłanem oddziału na terenie Puszczy Kampinoskiej. Równolegle działa on w powstańczym szpitalu. Wszyscy znają go tam pod pseudonimem „Radwan III”. Wojenna rzeczywistość jest dla ks. Wyszyńskiego kuźnią charakteru, walką o nadzieję i miłość, szczególnie wobec nieprzyjaciół. Jak w wojennej codzienności mamy wybaczać? – pyta bohater, zwracając się do Źródła swego powołania. W czasie krytycznych sytuacji takich jak rewizja szpitala przez oddziały SS czy podczas łapanek, Wyszyński staje w obliczu próby. Stara się dzielnie wspierać swoich kompanów, dodając im nadziei.

W tytułowej roli w filmie wystąpił Ksawery Szlenkier, któremu na dużym ekranie partnerują m.in.: Ida Nowakowska, Marcin Kwaśny, Adam Fidusiewicz, Agnieszka Kawiorska, Lech Dyblik oraz Małgorzata Kożuchowska jako Matka Róża Czacka.

Widziana w oddali płonąca Warszawa i przynoszone przez wiatr spalone fragmenty ksiąg przypominają o trwającym w mieście Powstaniu. Kolejne transporty rannych ze stolicy wymagają natychmiastowej opieki, a niemieckie patrole przeczesują teren w poszukiwaniu wycofujących się bohaterów. W tych niezwykle trudnych czasach hartuje się siła ducha i wielkość serca przyszłego Prymasa Polski. W ogłuszającym huku ostrzałów artyleryjskich, przy łóżkach rannych Powstańców, czy podczas mrozących krew w żyłach spotkań z bezdusznymi hitlerowskimi żołnierzami – wiara ks. por. Wyszyńskiego hartuje się i kształtuje. **„Wyszyński – zemsta czy przebaczenie”** to opowieść o człowieku, który w obliczu wojny musi dokonywać trudnych wyborów i odpowiedzieć sobie na pytanie: „Jak miłować nieprzyjaciół, kiedy przyszło nam do nich strzelać?”.

Jako Arcybiskup Metropolita Warszawski pragnę osobiście zatwierdzić, że pełnometrażowy, fabularny film pod tytułem „Wyszyński - zemsta czy przebaczenie” w reżyserii Tadeusza Syki jest oficjalną produkcją uroczystości beatyfikacyjnych Stefana kardynała Wyszyńskiego i Matki Róży Czackiej oraz obchodów roku 2021, którego Prymas Tysiąclecia jest patronem.

Kard. Kazimierz Nycz – Arcybiskup Metropolita Warszawski

*Bez tego fragmentu życia Księdza Prymasa nie zrozumiemy jego słów,
że niepodległość jest najpiękniejszym darem,
jaki Opatrzność daje ludziom, narodom i państwom.*

Jan Józef Kasprzyk – Szef Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych

Obsada:

Ksawery Szlenkier, Małgorzata Kożuchowska, Ida Nowakowska, Marcin Kwaśny, Adam Fidusiewicz, Agnieszka Kawiorska, Robert Czebotar, Lech Dyblik, Jan Marczewski, Wojciech Sukiennik, Mariusz Drężek, ks. Dominik Chmielewski

Gatunek: biograficzny, dramat wojenny

Produkcja: Polska 2021

Reżyseria i scenariusz: **Tadeusz Syka**

Producent: **Maciej Syka & Tadeusz Syka – Studio High Hope Films**

Opieka artystyczna: **Prof. Krzysztof Zanussi**

PATRONAT NARODOWY PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ANDRZEJA DUDY
W STULECIE ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI

Minister
Edukacji i Nauki

„BĘDZIESZ MIŁOWAŁ” – o trudnej miłości wroga w filmie Tadeusza Syki *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie* i w wierszu Leopolda Staffa *O miłości wroga*

Cele lekcji:

Po lekcji uczeń powinien:

- rozumieć historyczny i kulturowy sens ewangelicznej formuły miłości wroga
- umieć scharakteryzować przedstawioną w filmie postawę Wyszyńskiego wobec Niemców
- wskazać i nazwać wartości, które reprezentuje kapłan
- nauczyć się funkcjonalnie i krytycznie czytać i interpretować wskazane w załącznikach teksty kulturowe

Metody:

czytanie ze zrozumieniem tekstów kultury, praca w parach nad tekstami kultury – analiza i interpretacja, dyskusja kierowana, formułowanie opinii i wniosków

Środki dydaktyczne:

- film Tadeusza Syki, *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie*, Polska 2021
- <https://deon.pl/wiara/komentarze-do-ewangelii/milujcie-waszych-nieprzyjaciol-mt-5-38-48,92523>
- https://poezja.org/wz/Staff_Leopold/24388/O_mi%C5%82o%C5%9Bci_wroga (tekst wiersza)
- Leopold Staff, *O miłości wroga* (załącznik 1)
- Grzegorz Górny, Janusz Rosikoń *Przebaczamy. Jak polscy biskupi zapoczątkowali pojednanie z Niemcami*, Narodowe Centrum Kultury Wrocław 2015, s.163-166 (załącznik 2)

Pojęcia kluczowe:

miłość wroga, franciszkanizm, przebaczenie, pojednanie

Przed lekcją:

Uczniowie oglądają wspólnie z nauczycielem film *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie*.

Przebieg zajęć:

1 Wprowadzenie nauczyciela i sformułowanie tematu lekcji:

Na początku lekcji nauczyciel pyta o rozumienie tytułu filmu: zemsta czy przebaczenie, i odniesienie go do konkretnych sytuacji z życia filmowej postaci. W toku rozmowy prowadzący podkreśla, że rezygnacja z odwetu (porzucenie przedchrześcijańskiej zasady „oko za oko i ząb za ząb”), nawet w obronie słusznych praw i zasad, nie oznacza wcale zdrady samego siebie. Porzucając zemstę, stajemy się obrońcami silniejszego od zła dobra. Możemy swoim przykładem pociągnąć naszego adwersarza do nawrócenia lub choćby refleksji nad swoim życiem i jego możliwą naprawą. Rezygnując z pomsty i nienawiści, mamy jednak prawo do obrony własnej godności i wyznawanych przez siebie wartości. Tak postępuje filmowy kapłan w scenach konfrontacji z wrogiem, które omówimy po sformułowaniu tematu zajęć.

2 Analiza i interpretacja wybranych scen (praca w parach, wspólne formułowanie wniosków pod kierunkiem nauczyciela)

■ Scena 1 – udzielenie spowiedzi rannemu podczas potyczki niemieckiemu jeńcowi

Wyszyński traktuje Niemca nie jak wroga, ale człowieka w potrzebie, który czuje się samotny, opuszczony, cierpi i lęka się śmierci. Kapłan jest gotów udzielić mu rozgrzeszenia, ale nie automatycznie. Ma przed sobą pełną nienawiści do „bolszewików, którzy nienawidzą Boga” (jak nazywa Polaków i Żydów) ofiarę nazistowskiej propagandy, która nie chce, a może nie potrafi wzbudzić w sobie refleksji nad pochodzeniem Jezusa, ani tym bardziej żalu za grzechy. Zadając Niemcowi pytania, ksiądz próbuje dać mu szansę nawrócenia. Na próżno. Jeniec teraz nie rozumie, dlaczego nie otrzymał rozgrzeszenia.

■ Scena 2 – nawrócenie i rozgrzeszenie niemieckiego jeńca

W jednej z końcowych scen filmu, gdy powstanie dogasa i w prowizorycznym szpitalu jest coraz więcej rannych i umierających, ocalony po udanej operacji Niemiec przeżywa nawrócenie. Pragnie, by Bóg go zobaczył i wysłuchał. Głęboka potrzeba sacrum, ale i rachunek sumienia odradzają jego duszę i umysł. Dostrzega ogrom popełnionego zła i pragnie oczyszczenia („My przegramy. Co nas czeka za te wszystkie zbrodnie?”). Otrzymuje rozgrzeszenie i jest gotów na pokutę.

■ Scena 3 – rozmowa z niemieckim oficerem podczas „rewizji” powstańczego szpitala

Arogancki i pewny siebie Niemiec z pozycji zwycięzcy próbuje cynicznie upokorzyć kapłana, a przynajmniej wzbudzić w nim lęk i pokorę wobec silniejszego. Popisuje się grą na pianinie i górnolotnymi cytatami z Goethego. Zgrywa przed księdzem pięknoducha i pseudofilozofa głoszącego słowami autora „Fausta”, że „sztuka jest wieczna, a życie jest krótkie”, co w kontekście rewizji nabiera złowrogiego znaczenia. Wyszyński nie daje się wciągnąć w grę, zachowuje spokój, godność osobistą i nie daje przeciwnikowi satysfakcji.

■ Scena 4 – nieudana próba uratowania cywilów z egzekucji

Schwytywany w łapance i skazany na rozstrzelanie kapłan podejmuje heroiczną próbę uratowania życia niewinnych ludzi. I znów pada ofiarą perfidnej decyzji dowódcy, który wspaniałomyślnie daruje mu życie, bo, jak mówi, sam jest wierzący („Sutanna mnie uratowała” gorzko komentuje decyzję dowódcy ocalony). Jednocześnie każe mu patrzeć na śmierć innych, a kiedy ksiądz protestuje, dostaje kolbą w twarz i traci przytomność. Budzi się na stosie trupów i błaga Boga o siłę miłości nieprzyjaciół, która okazuje się tak trudna, ale konieczna, by ocalić własne człowieczeństwo. Niewątpliwie to traumatyczne przeżycie wpłynie formująco na postawę Wyszyńskiego i w przyszłości zaowocuje ideą wzajemnego przebaczenia win w orędziu polskiego kościoła do biskupów niemieckich (tekst orędzia w załączniku 2).

3 Z drugiej strony, historia nawróconego wroga każe wierzyć kapłanowi w miłosierdzie Boga i moralną siłę człowieka, który, jak w przypowieści, dostaje szansę zmiany swego życia dzięki przebaczeniu i podjęciu pokuty. Jakie refleksje nad zagadnieniem „miłości wroga” przekazuje poeta? – interpretacja wiersza Staffa *O miłości wroga* (wg podanych w załączniku wskazówek)

- Utwór składa się z sześciu dystychów (zwrotka dwuwersowa) opartych na kontraście postaw podmiotu i jego wroga. W anaforycznych zwrotach do adresata („Tyś... – Jam/Ja...”) osoba mówiąca wymienia kolejne krzywdy doznane od nieprzyjaciela, którego jednak nazywa swoim „bratem”, dając tym samym świadectwo „miłości wroga”. Konstrukcja liryku jest zatem potwierdzeniem i rozwinięciem tezy postawionej w tytule.
- Podmiot liryczny odautorski przyjmuje postawę miłości, pokory i przebaczenia wobec krzywdzącego. Nie ma w nim chęci zemsty czy odwetu, nie lamentuje nad sobą, nie upokarza się, przeciwnie – z każdej przykrości wyciąga lekcję dla siebie, zmieniając nieszczęścia w korzyści. Niezasłużone cierpienie skłania go do refleksji, wzmacnia go, hartuje, dzięki niemu lepiej poznaje siebie, podczas gdy wróg pogrąża się w grzechu, tracąc swoje człowieczeństwo. Sytuacja się więc odwraca. To niewinna ofiara góruje duchowo nad katem.
- Jednak podmiot liryczny nie chępi się moralnym zwycięstwem. Słowami *Kłękniemy razem, bracie...* wyciąga dłoń do pojednania w Bogu i modlitwie. Puente wiersza znosi zatem relację wrogości i zachęca do braterskiej zgody.
- Inspiracją dla Staffa była filozofia św. Franciszka (**franciszkanizm**), do której sięgnął poeta po zerwaniu związków z nietzscheanizmem. Postawa akceptacji złożoności świata i natury człowieka, zachęta do pogodnego znoszenia klęsk i cierpień oraz nakaz miłości i braterstwa ze światem staną się drogowskazem etycznym i artystycznym w dalszej twórczości autora *O miłości wroga*.

4 Lektura (w domu, przed lekcją) i rozmowa na temat listu biskupów polskich do duchowieństwa niemieckiego.

Na zakończenie zajęć prosimy uczniów o podzielenie się refleksjami nad ideą przebaczenia Niemcom i jednocześnie zaapelowania do nich o wybaczenie Polakom. Czy taki gest był przejawem odwagi burzenia murów nienawiści między narodami? A może elementem taktyki politycznej? Dlaczego spotkał się z oburzeniem wielu naszych rodaków, którzy nazwali takie postępowanie zdradą interesów narodowych?

Do przygotowania tego fragmentu lekcji można wcześniej zachęcić uczniów interesujących się historią. Polecieć im np. zaprezentowanie klasie krytycznego stanowiska ówczesnego rządu i nakreślenie politycznego kontekstu orędzia.

Praca domowa:

Czy przebaczenie win jest równoznaczne z zapomnieniem? – rozważ problem i zajmij stanowisko, odnosząc się w argumentacji do wybranych tekstów kultury.

Załącznik 2

„Formuła orędzia skierowanego do biskupów niemieckich była wręcz zaprzeczeniem dotychczasowego stosunku Polaków wobec swych sąsiadów z zachodu. Adresaci listu potraktowani zostali nie jak śmiertelni wrogowie ojczyzny, lecz partnerzy dialogu. Poza tym sygnatariusze dokumentu [przewodniczący episkopatu Polski, kardynał Stefan Wyszyński, biskupi: Bolesław Kominek, Karol Wojtyła i Bernard Czapliński – przyp. MW] wystosowali go do wszystkich dostojników niemieckich, nie czyniąc rozróżnienia między RFN a NRD. Tym samym podkreślali jedność narodu niemieckiego. Już samo to było wyzwaniem rzuconym komunistycznej propagandzie PRL. Poza tym biskupi nakreślili w swym liście obraz wielowiekowych stosunków między Polakami a Niemcami. Przypomnieli wiele pozytywnych momentów z tych dziejów (...) Wymienili też postaci świętych, którzy stali się łącznikami między obu narodami (...) nie przemilczeli jednak bolesnych kart z polskiej historii, w których to Niemcy okazywali się agresorami (...) Zarazem jednak wspomnieli o tych Niemcach, którzy przeciwstawili się nazizmowi, oraz o „cierpieniu milionów uchodźców i przesiedleńców niemieckich”. Hierarchowie odnieśli się też do kwestii zachodniej granicy Polski, którą uważali za nienaruszalną (...)

Mimo całego bagażu wrogości, jaka się nagromadziła między obu narodami, biskupi postanowi wznieść się ponad owe podziały. Podkreślali, że zainspirowała ich do tego Wielka Nowenna przed Millenium Chrztu Polski, przeprowadzona z inicjatywy prymasa Wyszyńskiego w latach 1957-1965, oraz Sobór Watykański II. W związku z tym postanowili podpisać się pod niezwykle brzemennymi w skutki słowami:

W tym, jak najbardziej chrześcijańskim, ale i bardzo ludzkim duchu, wyciągamy do Was, siedzących tu, na ławach kończącego się Soboru, nasze ręce oraz udzielamy wybaczenia i prosimy o nie (...)

List kończył się zaproszeniem niemieckich hierarchów na obchody Tysiąclecia Chrztu Polski.”

Grzegorz Górny, Janusz Rosikoń *Przebaczamy. Jak polscy biskupi zapoczątkowali pojednanie z Niemcami*, Narodowe Centrum Kultury Wrocław 2015, s.163-166

KARDYNAŁ STEFAN WYSZYŃSKI – CZŁOWIEK NA TRUDNE CZASY

Cele lekcji:

- przedstawienie sylwetki kardynała Stefana Wyszyńskiego w okresie sprzed pełnienia posługi prymasa
- zapoznanie uczniów z realiami życia ludności cywilnej w czasie II wojny światowej i tragicznymi wyborami dokonywanymi w celu przeżycia
- przedstawienie organizacji tajnej armii oraz całej struktury polskiego państwa podziemnego podczas wojny
- zobrazowanie roli kościoła katolickiego w walce o wolność zarówno podczas II wojny światowej, jak i w powojennej Polsce
- pokazanie wpływu losów wojennych na późniejsze decyzje i postawę człowieka na przykładzie Stefana Wyszyńskiego

Cele operacyjne:

- poznanie sposobu funkcjonowania armii powstańczej i pomocy medycznej w 1944 roku poza Warszawą
- pokazanie roli porucznika Stefana Wyszyńskiego jako kapelana i opiekuna szpitala wojennego w ośrodku dla ociemniałych w Laskach
- nabycie umiejętności oceny postaw ludzi w skrajnych sytuacjach wojennych
- zapoznanie ze źródłem historycznym – memoriałem biskupów polskich zwanym *Non possumus* z 1953 roku

Metody i środki dydaktyczne:

Praca z filmem *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie* w reżyserii Tadeusza Syki, praca samodzielna i dyskusja na podstawie tekstów źródłowych, praca w grupach – przygotowanie odpowiedzi na pytania do zaprezentowania stanowiska w dyskusji.

Treść lekcji zgodna z podstawą programową przedmiotu historia dla szkół ponadpodstawowych.

Przed lekcją:

Uczniowie oglądają wspólnie z nauczycielem film *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie*.

1 Wprowadzenie:

Biogram

Stefan Wyszyński urodził się we wsi Zuzela nad Bugiem w 1901 roku. Wychowywał się w wielodzietnej i bardzo religijnej rodzinie. Jego ojciec Stanisław był organistą w miejscowym kościele. Przed I wojną światową uczył się w gimnazjum w Warszawie, w czasie wojny w Łomży, a po wojnie wstąpił do seminarium we Włocławku. Świecenia kapłańskie przyjął w 1924 roku także we Włocławku. W latach 1925–1929 był studentem Wydziału Prawa Kanonicznego oraz Wydziału Prawa i Nauk Ekonomiczno-Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Na KUL wrócił po II wojnie światowej już jako biskup lubelski i kanclerz tej uczelni.

Podczas II wojny światowej ukrywał się przed niebezpieczeństwem aresztowania przez Gestapo w różnych miejscowościach. Następnie został kapłanem niewidomych w Kozłowie i Żuławie. W czerwcu 1942 roku udał się do Lasek, zostając kapłanem Zakładu dla Niewidomych, którym był do 1945 roku. W okresie powstania warszawskiego pod pseudonimem „Radwan III” był kapłanem Armii Krajowej w grupie „Kampinos” i szpitalu powstańczym w Laskach. W 1943 roku objął kierownictwo duchowe grupy młodzieży żeńskiej nazywanej „Ósemką” lub Instytutem Świeckim Pomocnic Maryi Jasnogórskiej Matki Kościoła.

12 listopada 1948 roku papież Pius XII na konsystorzu w Rzymie mianował arcybiskupem metropolitą gnieźnieńskim i warszawskim, a tym samym prymasem Polski, bp. Stefana Wyszyńskiego wedle woli zmarłego wcześniej prymasa Augusta Hlonda. W 1952 roku został kardynałem, a rok później członkiem kolegium kardynalskiego. Brał udział w czterech konklawe: w 1958, 1963 oraz w sierpniu i październiku 1978 roku. W 1958 roku, kiedy oddano na niego kilka głosów i w 1963 roku, kiedy był jedynym przedstawicielem Europy Wschodniej.

Został nazwany przez wiernych Prymasem Tysiąclecia ze względu na misję, jaką przyszło mu pełnić w trudnych dla kościoła czasach socjalistycznej Polski oraz moment dziejowy obchodów tysiąclecia Chrztu Polski w 1966 roku. Wielokrotnie opierał się woli rządzących w obronie księży i wiernych. Był traktowany jako postać szczególnie

niebezpieczna dla reżimu. W kryzysowym momencie, po śmierci Stalina, został aresztowany i odsunięty od obowiązków na trzy lata.

Aresztowanie prymasa Stefana Wyszyńskiego nastąpiło 25 września 1953 roku w późnych godzinach wieczornych, na podstawie przyjętej dzień wcześniej przez Prezydium Rządu PRL uchwały, w której zakazywano prymasowi przebywania w Warszawie i sprawowania wszelkich funkcji na stanowiskach kościelnych. Dokument ten nie został podpisany ani przez premiera, ani też przez któregośkolwiek z jego licznych zastępców. Okoliczność tę można odczytać jako obawę rządzących przed konsekwencjami tej decyzji. Był przetrzymywany w klasztorach w Rywałdzie, Stoczku Klasztornym, Prudniku i Komańczy. Uwolniono go w wyniku tzw. odwilży październikowej w 1956 roku.

Jako gorący zwolennik kultu maryjnego obchody milenijne powiązał z Jasnogóorskimi Ślubami Narodu Polskiego i peregrynacją obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. W 1965 roku był jednym z inicjatorów wystosowania orędzia biskupów polskich do biskupów niemieckich, które stało się przełomowym wydarzeniem w pojednaniu polsko-niemieckim po wojnie.

W ostatnich latach swojego życia był świadkiem wyboru Karola Wojtyły na papieża, ale także zamachu na Jana Pawła II w Watykanie, rodzącej się „Solidarności” i słabnącej władzy komunistycznej w Polsce. Zmarł w wyniku postępującej choroby nowotworowej 28 maja 1981 roku. Został pochowany w bazylice archikatedralnej św. Jana Chrzciciela w Warszawie.

Kardynał Stefan Wyszyński przez świadków jego działalności oraz historyków jest uznany za jednego z najbardziej charyzmatycznych i wpływowych hierarchów kościoła w historii Polski.

2 Część zasadnicza

Lekcję o roli kościoła podczas wojny i w powojennej Polsce na przykładzie postaci kardynała Stefana Wyszyńskiego należy przeprowadzić po projekcji filmu „Wyszyński – zemsta czy przebaczenie” w reżyserii Tadeusza Syki oraz po przeprowadzeniu lekcji na temat powstania warszawskiego i okoliczności zakończenia II wojny światowej w Polsce.

Pytania wprowadzające kierowane do uczniów po projekcji filmu:

- Jakimi cechami charakteryzuje się młody Stefan Wyszyński? Spróbuj nazwać jego postawę zobrazoną w filmie.
- Jak otoczenie, współpracownicy i żołnierze traktują księdza Wyszyńskiego?

- Czy w Łaskach pod Warszawą trwa powstanie w 1944 roku?
- Określ stosunek kapelana Wyszyńskiego do zabijania wrogów podczas wojny. Czy jest on jednoznaczny?
- Wyjaśnij symbolikę spadających fragmentów nadpalonych stronik ksiąg przedstawioną w filmie. Jaką wymowę ma ta scena?

Non possumus

Łacińska sentencja *non possumus* pochodzi od słów apostołów Piotra i Jana, którzy tymi słowami odpowiedzieli Sanhedrynowi, sądowi żydowskiemu w Judei, na jego polecenie zaprzestania działalności w imię nauki Chrystusa. Całe zdanie miało brzmieć: *non enim possumus quae vidimus et audivimus non loqui* – „albowiem nie możemy tego cośmy widzieli i słyszeli nie mówić”. Formę *non possumus* stosuje Kościół katolicki wobec żądań świeckich, które ocenia jako nie do przyjęcia. Hasło *non possumus* oznacza niemożliwość zrezygnowania z zasad chrześcijańskich wobec nacisków politycznych.

System represji wobec Kościoła w Polsce zacieśniał się stopniowo od kilku lat po zakończeniu II wojny światowej. Episkopat nie mógł beczynninie przyglądać się poczynaniom komunistów. Czarę goryczy przełał dekret rządu z 9 lutego 1953 roku, który jednostronnie narzucał Kościołowi swoją administracyjną kontrolę nad jego wewnętrznymi sprawami. I tak dnia 8 maja 1953 roku został przyjęty na zjeździe biskupów w Krakowie i wystosowany do władz list, który przeszedł do historii pod nazwą *Non possumus*. Wydano go z okazji siedemsetlecia kanonizacji św. Stanisława, a dzień ten wybrano nieprzypadkowo. Pamięć o okolicznościach śmierci biskupa krakowskiego, patrona państwa piastowskiego, miała symbolizować ówczesny stan Kościoła, który jest męczennikiem totalitarnej władzy. Ten obszerny, liczący ponad trzydzieści stron memoriał, był najbardziej przejmującym dokumentem wydanym po 1945 roku przez polski Episkopat. Przedstawiono w nim wszystkie straty, jakie poniósł Kościół w Polsce w wyniku działań rządu, m.in. z racji usunięcia religii ze szkół, politycznej presji i prób dywersji wśród duchowieństwa. Szczególnie uwypuklono kwestię bezwzględnego niszczenia prasy i wydawnictw katolickich, ingerencji w wewnętrzne sprawy polskiego Kościoła katolickiego i krępowania jego działalności na ziemiach zachodnich. W liście hierarchowie pisali, że dekret z 9 lutego jest sprzeczny nie tylko z prawem kanonicznym, ale i z konstytucją, i dlatego nie ma mocy prawnej, choćby nawet został zatwierdzony przez sejm. Księża wiele krytycznych uwag poświęcili także ogólnej polityce partii wobec Ziemi Odzyskanych. Niedwuznacznie zarzucając władzom, że działają przeciwko polskiej racji stanu, przez co osłabiają katolicyzm na tym terenie. Dokument ten podpisany został przez prymasa Stefana Wyszyńskiego i sekretarza generalnego Konferencji Episkopatu Polski biskupa Zygmunta Choromańskiego. Najmocniejszy fragment memoriału brzmiał:

Pójdziemy za głosem apostoelskiego naszego powołania i kapłańskiego sumienia, idąc z wewnętrznym spokojem i świadomością, że do prześladowania nie daliśmy najmniejszego powodu, że cierpienie staje się naszym udziałem, nie za co innego, tylko za sprawę Chrystusa i Chrystusowego Kościoła. Rzeczy Bożych na ołtarzu cesarza składać nam nie wolno. Non possumus! (Nie możemy).

3 Uczniów należy podzielić na grupy 4-6 osobowe. Każda grupa otrzymuje trzy zagadnienia do opracowania wspólnie w formie notatki. Ostatnim etapem lekcji jest odczytanie wybranych odpowiedzi na forum klasy.

- Czy dostrzegasz wpływ losów wojennych Stefana Wyszyńskiego na jego postawę podczas kierowania polskim kościołem w latach 50. XX wieku? Opisz cechy wspólne postawy Wyszyńskiego podczas wojny i w czasie, kiedy był prymasem Polski.
- Jak rozumiesz zdanie z memoriału: Rzeczy Bożych na ołtarzu cesarza składać nam nie wolno? Wyjaśnij kontekst historyczny tego zdania.
- Wskaż inne wydarzenia z historii Polski (począwszy od średniowiecza), co do których można użyć sentencji *non possumus*. Odpowiedź uzasadnij merytorycznymi argumentami.

Scenariusz opracował Adam Rębacz, nauczyciel historii w IX LO w Warszawie.

STEFAN WYSZYŃSKI – CZŁOWIEK-POMNIK CZY POSTAĆ BLISKA WSPÓŁCZESNEJ MŁODZIEŻY? – dyskusja nad postawą bohatera filmu

Cele lekcji:

Po lekcji uczeń powinien:

- zdefiniować samodzielnie pojęcie „autorytetu” i odnieść je do postaci kardynała
- umieć scharakteryzować przedstawioną w filmie postać i jej środowisko
- rozumieć i umieć ocenić postawę księdza Wyszyńskiego podczas wojny
- wskazać i nazwać wartości, które reprezentuje kapłan
- nauczyć się funkcjonalnie i krytycznie wykorzystywać zasoby internetu, inne źródła wiedzy

Metody i formy pracy:

- pogadanka nauczyciela/prezentacja uczniów o życiu kardynała, przygotowana na podstawie materiałów z legalnych źródeł (opcjonalnie)
- kolorowe mazaki i karteczki samoprzylepne
- praca w parach/grupach
- dyskusja kierowana
- formułowanie opinii i wniosków

Środki dydaktyczne:

- film Tadeusza Syki, *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie*, Polska 2021;
- <https://pl.aleteia.org/2020/08/21/bedziesz-milowal-powstaje-film-o-ks-wyszynskim-wywiad-z-rezyserem>

Pojęcia kluczowe:

autorytet, wartości moralne

Przed lekcją:

Uczniowie oglądają wspólnie z nauczycielem film *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie*.

Przebieg zajęć:

- 1 Wprowadzenie nauczyciela (krótka pogadanka/prezentacja uczniów), sformułowanie tematu lekcji.

Na początku zajęć nauczyciel bądź wybrany uczeń przedstawia postać księdza Stefana Wyszyńskiego, podkreślając znaczenie posługi kapłańskiej w Laskach (od 1942 roku był kapłanem Zakładu dla Niewidomych w Laskach, założonego przez Matkę Różę Czacką i prowadzonego przez Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża) oraz epizodu powstańczego w Puszczy Kampinoskiej (Wyszyński jako żołnierz Armii Krajowej, w stopniu porucznika, został w lipcu 1944 roku mianowany kapłanem oddziału) w kształtowaniu się charakteru przyszłego kardynała. Następnie prowadzący zapisuje na tablicy temat lekcji w formie pytania problemowego, które stanie się punktem wyjścia do dyskusji nad postawą filmowego bohatera.

Wyszyński – człowiek-pomnik czy postać bliska współczesnej młodzieży?

Młodzież otrzymuje czas na zastanowienie się i zapisanie na kolorowych karteczkach cech kapłana-porucznika. Następnie każda para/grupa przykleja na tablicy swoje propozycje i przygotowuje się do rozmowy, np.:

Cechy:

POMOCNOŚĆ, CHĘĆ BYCIA UŻYTECZNYM / ODPOWIEDZIALNOŚĆ / ŻYCZLIWOŚĆ I DOBROĆ
ODWAGA I OFIARNOŚĆ / REFLEKSYJNOŚĆ / POCZUCIE ZAGUBIENIA W HISTORII
MORALNE WĄTPLIWOŚCI / NIEPEWNOŚĆ

- Przykładowe wnioski z dyskusji – komentarz uzupełniający nauczyciela:

Młodzież zwraca uwagę na niepomnikowy sposób ukazania Wyszyńskiego. „Radwan III” nie ma w sobie takiej siły i ufności w działanie Opatrzności jak Matka Róża Czacka. Szuka swojej tożsamości jako kapłan-żołnierz, zapisuje w dzienniku etyczne wątpliwości dotyczące pogodzenia prawd wiary z brutalnością wojny (jak pokochać wroga? jak przebaczyć nieprzyjacielowi? jak odpokutować zabicie człowieka?). Ma świadomość naruszenia zasad przez wielokrotne kłamstwo (czy kłamstwo wypowiedziane w dobrej wierze jest grzechem czy może życiową zaradnością?). Sprawdza weryfikowane przez rzeczywistość wojny granice między prawdą i kłamstwem („Czy gdybym stanął w prawdzie, to uratowałbym życie tych ludzi?”). Chce być wiarygodny i uczciwy względem siebie i młodych żołnierzy, którzy oczekują od niego nie tylko duchowego wsparcia, ale i rozmowy o ich życiowych problemach. Pomaga w szpitalu, nosi rannych, bierze udział w niebezpiecznych akcjach, a nawet ryzykuje życiem. Potrafi zachować zimną krew podczas rewizji. Budzący respekt status kapłana i znajomość języka niemieckiego zawsze wykorzystuje w obronie ofiar (scena z patrolem, konfrontacja z oficerem SS). W rozmowie z Różą Czacką wyraża wątpliwości co do powodzenia powstania, ale wierzy w ideową wartość zrywu warszawiaków, podjętego w imię prawa do wolności. Dostrzega zmiany, jakie wojna wprowadza w człowieku, widzi okrucieństwo wroga, zastanawia się nad postawą powstańców (czy powinni na zło odpowiadać złem?). Zachowuje stałą moralną czujność. Nie szuka usprawiedliwienia w historii, pyta swojego sumienia.

- 2 Czy ukazana w filmie postać może stać się autorytetem dla współczesnej młodzieży, tak jak była dla pokolenia wojennego?

Na wstępie nauczyciel rozmawia z wychowankami o tym, czym jest autorytet i z jakimi cechami go kojarzymy. Autorytet to szczególne uznanie, jakim się cieszy w środowisku człowiek, liczenie się z jego opinią, zaufanie. Osoby uznawane za autorytety są zwykle postrzegane jako bezstronne, prawdomówne, uczciwe i sprawiedliwe w swych sądach. Autorytetem może być też ktoś posiadający pewne cechy czy umiejętności przywódcze, charakteryzujący się wysoką inteligencją emocjonalną i charyzmą, za którą ludzie chcą podążać i której ufają.

- Czy taki był „Radwan III”?

Kiedy obserwujemy tego bohatera w relacjach z młodymi żołnierzami czy pacjentami w szpitalu, widzimy, że stara się być blisko nich. Uczestniczy w życiu oddziału, zna ich marzenia, tęsknoty, prowadzi trudne rozmowy. Młodzi potrzebują kapłana, jego wiary, modlitwy, ale i uśmiechu. Kapelan nie odmawia też spowiedzi niemieckiemu jeńcowi, nie wyklucza go, widzi w nim człowieka, który zbłądził, uległ nazistowskiej ideologii, ale nie dostrzega zła, któremu służy i dlatego nie dostaje rozgrzeszenia. Taka postawa świadczy o prawości i uczciwości Wyszyńskiego. O tym, jak ważna jest posługa księdza, świadczy pamięć o jego urodzinach i symboliczny prezent od jednego z żołnierzy – krzyżyk wykonany z łusek naboju.

- Czy postać skromnego wojskowego kapelana jest Wam bliska? – zaproszenie do dyskusji.

Wskazówka nauczyciela: Wydaje się, że na szczególną uwagę zasługuje poszukiwanie przez kapłana wiarygodnej formy swego duchowego powołania. Wyszyński w filmie jest dopiero na początku swej drogi do szczytów i najwyższych urzędów w Kościele. Nie wie o tym, ale pyta o sens swego ocalenia: „Dlaczego Bóg oszczędził właśnie mnie?”

Współczesna młodzież może zobaczyć w bohaterze nie „człowieka z marmuru” – legendę, kogoś, niezłomnego i niezachwianego w swej wierze, ale kapłana, który zadaje sobie pytania, ma wątpliwości co do słuszności swego postępowania, wreszcie – który szuka swego miejsca w rzeczywistości, kierując się kompasem wiary.

Scenariusz opracowała Małgorzata Wiśniewska, nauczycielka języka polskiego w IX LO w Warszawie.

RÓBMY CO DO NAS NALEŻY – TRUDNA ROLA KAPELANA NA WOJNIE

Cele lekcji:

Ukazanie przebaczenia jako koniecznego aspektu miłości Boga i Bliźniego.

Uczeń:

- wie, czym jest przebaczenie i dlaczego jest ono korzystniejsze od zemsty czy odwetu
- zna fragmenty Pisma Świętego mówiące o przebaczeniu
- zna przykazanie Miłości Boga i potrafi je odnieść do przebaczenia
- rozumie, czym jest przebaczenie
- rozumie, że przebaczyć nie znaczy zaakceptować, przejść obojętnie wobec zła
- umie rozróżnić przebaczenie od konsekwencji za czyny

Metody:

Projekcja filmu/wspólne wyjście klasowe do kina, wykład, rozmowa moderowana, praca w grupach.

Środki:

film, prezentacja multimedialna z kadrami filmu, cytaty z Pisma Świętego

(do konspektu katechezy dołączone są kadry z filmu do wykorzystania w czasie prezentacji)

Przed lekcją:

Uczniowie oglądają wspólnie z nauczycielem film *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie*.

Przebieg zajęć:

- 1** Modlitwa na rozpoczęcie: *Ojcze Nasz*, ze szczególnym naciskiem na fragment: „...I przebac nam nasze winy, jako i my przebaczymy naszym winowajcom...” oraz fragment modlitwy o przebaczenie:

PANIE JEZU CHRYSSTE, proszę Cię dzisiaj, abym przebaczył wszystkim ludziom, których spotkałem w moim życiu. Wiem, że udzielisz mi siły, abym mógł tego dokonać i dziękuję Ci, że kochasz mnie bardziej niż ja sam siebie i bardziej pragniesz mego szczęścia, niż ja go pragnę.

- 2** Wykład: Nauczyciel zwraca młodzieży uwagę na ostatnie słowa modlitwy. Jest wojna, w Puszczy Kampinoskiej toczą się walki, za Puszczą wykrwawia się powstanie warszawskie, giną żołnierze, kobiety i dzieci. Co robić? Dekalog mówi: „Nie zabijaj!”, „Miłuj Bliźniego swego”. Rzucić broń i przestać walczyć? Czy to zgodne z nauczaniem Kościoła? Czy mamy do tego prawo, czy tego oczekuje od nas Jezus?

Nauczyciel w krótkich słowach przypomina uczniom, że historia Polski to w dużej części historia walk o odzyskanie i utrzymanie niepodległości. Polacy walczyli na frontach całego świata w każdej wojnie. Wszędzie tam gdzie bohaterstwo przelewali krew towarzyszyli im kapelanowie. Ich poświęcenie, bohaterstwo, pomoc pomagało przetrwać czasy okrucieństwa.

Jak pisze Ks. Stanisław Nabywaniec¹, zadaniem kapelana frontowego było przede wszystkim przygotowanie żołnierza na śmierć w stanie łaski wobec stałego zagrożenia życia, wychowania do cnót żołnierskich – żołnierz musiał być gotowy na bohaterstwo, oraz, a może przede wszystkim ochrona przed zagrożeniami życia wojennego – gdyż wojna

¹ Ks. Prof. dr hab. Stanisław Nabywaniec, historyk, historyk Kościoła. RESOVIA SACRA, R 23 (2016)

wzbudza w żołnierzach najgorsze instynkty: agresję, nienawiść rozluźnia zasady sprawiedliwości. W filmie *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie* widzimy młodego kapelana oddziału partyzantów „Radwana III”. Ma on jako duchowny niełatwe zadanie – przecież naucza o miłosierdziu bożym, miłości bliźniego, a tu błogosławi młodziutkich żołnierzy przed walką, w której będą zabijać. Jak to pogodzić? Miłuj, nie zabijaj, wybaczej? Czy to możliwe na wojnie?

3 Dyskusja moderowana:

- Nauczyciel pyta uczniów, jak rozumieją słowa „Żołnierz zawsze musi być gotowy na bohaterstwo”. Pragnie zwrócić ich uwagę na postawę młodych partyzantów, którzy gotowi są oddać życie w walce z okupantem. Są młodzi, kochają, snują plany, a jednak bez wahania idą do boju. Czy mają świadomość, że zwyciężając, muszą innych pozbawiać życia?

- Nauczyciel wyświetla na tablicy slajd:

Prawo odwetu (Mt 5: 38-39.)

³⁸ *Słyszeliście, że powiedziano: Oko za oko i ząb za ząb!*

³⁹ *A Ja wam powiadam: Nie stawiajcie oporu złemu. Lecz jeśli cię kto uderzy w prawy policzek, nadstaw mu i drugi!*

W tym miejscu młodzieży należy się wyjaśnienie, że Jezus mówi o starym żydowskim prawie (Kpł 24, 19-24), w którym uderzenie w prawy policzek było poniżeniem. Tak uderzano niewolnika, nadstawienie drugiego policzka było wyzwaniem; dobra, uderz mnie, ale jak równy równego, nie będziesz mnie poniżał! Jezus mówi o kreatywnym przeciwstawianiu się przemocy i niesprawiedliwości. Nie każe akceptować zła, nie zachęca, aby działać tymi samymi okrutnymi i bezmyślnymi metodami co wróg.

PYTANIE DO KLASY: Czy wobec tego wojna i zabijanie są usprawiedliwione?

- Nauczyciel prosi, aby uczniowie podzieli się na dwie grupy. Każda z grup ma przygotować trzyminutowe wystąpienie na ten temat: Czy wobec najazdu nieprzyjaciela należy chwycić za broń i zabijać, czy robimy to „w imię Boże”? Czy niechwylenie broni nie jest zgodne z przykazaniem miłości czy wręcz przeciwnie?

- Podczas gdy uczniowie przygotowują wystąpienie, nauczyciel pokazuje na ekranie fragment filmu, w którym Wyszyński odmawia pobłogosławienia broni, błogosławi za to żołnierza, który będzie jej używał. Spodziewamy się, że przygotowanie wystąpień oraz ich prezentacja wzbudzą wśród uczniów skrajne emocje. Na szczęście młodzież dzisiejszego pokolenia nie musiała dokonywać takich wyborów jak ich dziadkowie.

Aby uspokoić emocje nauczyciel w podsumowaniu dyskusji rozdaje wcześniej przygotowane kartki z cytatami z Pisma Świętego.

■ Nauczyciel cytuje słowa „Radwana”, który mówi, że to dla niego honor i zaszczyt pełnić funkcję ich kapelana.

■ Nauczyciel przywołuje scenę z filmu (pokazując kadr na ekranie w sali), w której żołnierz zwraca się do Wyszyńskiego z prośbą o pobłogosławienie karabinu. Wyszyński odmawia, błogosławi żołnierza, ale nie broń. Co to oznacza? Uczniowie proszeni są o komentarz do tej sceny. Nauczyciel prowadzi dyskusję na temat ich wypowiedzi.

4 Po podsumowaniu dyskusji nauczyciel daje uczniom kartki, na których są cytaty z Pisma Świętego:

(Mt 5: 43-48.)

- ⁴³ Słyszeliście, że powiedziano: Będziesz miłował swego bliźniego, a nieprzyjaciela swego będziesz nienawidził.
⁴⁴ A Ja wam powiadam: Miłujcie waszych nieprzyjaciół i módlcie się za tych, którzy was prześladują;
⁴⁵ Tak będziecie synami Ojca waszego, który jest w niebie; ponieważ On sprawia, że słońce Jego wschodzi nad złymi i nad dobrymi, i On zsyła deszcz na sprawiedliwych i niesprawiedliwych.
⁴⁶ Jeśli bowiem miłujecie tych, którzy was miłują, cóż za nagrodę mieć będziecie? Czyż i celnicy tego nie czynią?
⁴⁷ I jeśli pozdrawiacie tylko swych braci, cóż szczególnego czynicie? Czyż i poganie tego nie czynią?
⁴⁸ Bądźcie więc wy doskonali, jak doskonały jest Ojciec wasz niebieski.

(Mt 18 21-22.)

- ²¹ Wtedy Piotr zbliżył się do Niego i zapytał:
«Panie, ile razy mam przebaczyć, jeśli mój brat wykroczy przeciwko mnie? Czy aż siedem razy?»
²² Jezus mu odrzekł: «Nie mówię ci, że aż siedem razy, lecz aż siedemdziesiąt siedem razy.»

Oraz treść 10 Przykazań:

Jam jest Pan, Bóg twój, który cię wywiódł z ziemi egipskiej, z domu niewoli.

1. Nie będziesz miał bogów cudzych przede mną.
2. Nie będziesz wzywał imienia Boga twego nadaremno.
3. Pamiętaj, abyś dzień święty święcił.
4. Czcij ojca swego i matkę swoją.
5. Nie zabijaj.
6. Nie cudzołóż.
7. Nie kradnij.
8. Nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu swemu.
9. Nie pożądaj żony bliźniego swego.
10. Ani żadnej rzeczy, która jego jest.

Prosi uczniów, którzy zapoznali się już z treściami rozdanyimi na kartkach, aby podzielili się na dwie grupy. Prowokuje debatę: jedna strona, która zgadza się z przykazaniami miłości i przebaczenia, druga, która ma wątpliwości. Czy wróg jest człowiekiem, którego trzeba kochać i mu wybaczać zgodnie z nauką Chrystusa?

Nauczyciel rozpoczyna dyskusję, podczas której na ekranie w klasie wyświetla kadry z filmu – sceny, w których Wyszyński zastanawia się nad swoją rolą na okrutnej wojnie. Uczniowie dyskutują, przywołując sceny z filmu i dylematy, które na kadrach filmu opisuje kapelan „Radwan III”.

Biorąc pod uwagę fakt niezwyklej trudności tej dyskusji, spodziewamy się, że zostanie nierozstrzygnięta. Nie od razu wszyscy uczniowie zaakceptują bezwarunkowe przykazanie miłości i przebaczenia, dlatego też nauczyciel kończy lekcję fragmentem filmu, w którym kapelan „Radwan” rozmawia na temat swoich wątpliwości z Matką Czacką. Scena kończy się słowami Matki: „Róbmy, co do nas należy”.

Nauczyciel podsumowuje dyskusję i lekcję, przypominając o głównej rzeczy – zaufaniu do Boga, Jezusa Chrystusa, jego Miłości wobec nas. Róbmy co nas należy! Nie poddawajmy się złu, nie zacinajmy w nienawiści, ale żołnierze muszą walczyć z wrogiem, dopóki ten ma broń w rękach, w szpitalu pielęgnuje się rannych, także nieprzyjaciół (był tam przecież ranny niemiecki żołnierz), życie musi toczyć się dalej w nadziei, że kiedyś nastąpią dobre dni.

Scenariusz opracowała Małgorzata Starzyńska, Uniwersytet Warszawski.

Praca domowa:

Nauczyciel prosi uczniów o napisanie krótkiego eseju i podanie przykładów działalności kilku bohaterskich kapelanów wojennych, którzy przeszli do historii.

„JAK MIŁOWAĆ NIEPRZYJACIÓŁ, KIEDY PRZYSZŁO NAM DO NICH STRZELAĆ?”

Cele lekcji:

Uczeń:

- wyrabia i rozwija zdolności rozumienia utworów literackich oraz innych tekstów kultury (pp I.1)
- rozwija zdolności dostrzegania prawdy, dobra, piękna, szacunku dla człowieka i kierowania się tymi wartościami (pp I.4)
- określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (pp I.7)
- wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji (I.9)
- wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, historycznoliteracki, kulturowy, filozoficzny, społeczny (I.11)

Cele szczegółowe:

Uczeń potrafi zaprezentować własne przeżycia wynikające z kontaktu z dziełem sztuki, określa problematykę utworu.

Metody:

problemowa, słowno-poglądowa, burza mózgów, dyskusja

Formy pracy:

praca zbiorowa, grupowa, indywidualna

Praca domowa przed obejrzeniem filmu:

Przygotuj notatkę o Elżbiecie Róży Czackiej i kardynale Stefanie Wyszyńskim. Postaraj się korzystać ze źródeł drukowanych – encyklopedii, słowników. Jeśli musisz skorzystać z internetu, niech to będą strony np. Towarzystwa opieki nad ociemniałymi LASKI i Instytutu Prymasowskiego.

Przebieg zajęć:

1 WPROWADZENIE

- Porozmawiaj z uczniami na temat wrażeń związanych z filmem *Wyszyński - zemsta czy przebaczenie*. Staraj się moderować rozmowę, zadając pytania: Jakie emocje wzbudził w was film? Które sceny/epizody zrobiły na was największe wrażenie? Dlaczego właśnie te?
- Poproś chętnych uczniów o przeczytanie swoich notatek o głównych bohaterach filmu. Jeśli w notatce brakuje istotnych informacji – odpowiedz uczniom te szczegóły.

Sługa Boża Matka Elżbieta Róża Czacka urodziła się 22 października 1876 roku w Białej Cerkwi (obecnie Ukraina). Miała pięcioro rodzeństwa. W wieku 22 lat straciła wzrok. Nie poddała się, tylko uczyła żyć „po niewidomemu” – poznała alfabet Braille’a, zapoznała z najnowszymi osiągnięciami nauki o niewidomych, podróżowała m.in. do Francji, Austrii, Szwajcarii. W 1911 roku założyła Towarzystwo Opieki nad Ociemniałymi, w ramach którego w Warszawie powstały ochronka, szkoła powszechna, warsztaty, biblioteka brajlowska oraz tzw. patronat, obejmujący na terenie miasta dorosłych niewidomych i ich rodziny. W czasie I wojny światowej przebywała w Żytomierzu i tam zaczyna myśleć o podjęciu życia zakonnego oraz o powołaniu nowego zgromadzenia zakonnego, które służyłoby ludziom niewidomym. Do III Zakonu św. Franciszka wstąpiła w 1917 roku. W maju 1918 roku wróciła do Warszawy jako siostra Elżbieta i po uzyskaniu koniecznych pozwoleń zaczęła przyjmować kandydatki do nowego zgromadzenia, które powstaje 1 grudnia 1918 roku jako Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża, a jego charyzmatem ma być służba ludziom niewidomym i wynagradzanie za duchową ślepotę świata. W 1922 roku (dzięki darowiźnie

kilku mórg ziemi w Laskach) rozpoczyna budowę zakładu dla niewidomych i stopniowo przenosi tam placówki dla niewidomych dzieci. Do wybuchu II wojny światowej Laski stają się nowoczesną placówką, dającą niewidomym wychowankom wykształcenie podstawowe i zawodowe, pozwalające na samodzielne i niezależne finansowo życie, przywracające im ludzką godność. We wrześniu 1939 roku podczas bombardowania Warszawy Matka Czacka zostaje ranna w głowę i traci oko. Po wojnie i powrocie do Lasek kieruje odbudową zakładu. W 1950 roku rozpoczyna się trwająca do śmierci choroba Róży Czackiej. Świadoma swojej słabości przekazuje kierownictwo swojej następczyni i wspiera Dzieło modlitwą i ofiarą cierpienia. Matka Elżbieta Róża Czacka zmarła w opinii świętości 15 maja 1961 roku w Laskach. Została pochowana na cmentarzu, który znajduje się na terenie Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Laskach.

Sługa Boży Stefan Kardynał Wyszyński urodził się 3 sierpnia 1901 roku w Zuzeli nad Bugiem, na pograniczu Mazowsza i Podlasia. Kształcił się w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku i 3 sierpnia 1924 roku z rąk bpa Wojciecha Owczarka przyjął święcenia kapłańskie. Dalsze nauki pobierał na Wydziale Prawa Kanonicznego, a także Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL. W 1929 roku uzyskał doktorat na podstawie rozprawy „Prawa rodziny, Kościoła i państwa do szkoły”. Rok później został profesorem prawa kanonicznego i socjologii w Wyższym Seminarium Duchownym we Włocławku. Po wybuchu wojny z powodu zdecydowanych poglądów potępiających nazizm musiał ukrywać się przed gestapo. Podczas powstania warszawskiego był kapłanem zgrupowania AK „Kampinos”. Po wojnie wrócił do Włocławka, gdzie zaangażował się w prace nad ponownym otwarciem seminarium – w 1945 roku został jego rektorem, a także redaktorem czasopisma „Ład Boży”. W 1946 roku papież Pius XII mianował go biskupem ordynariuszem diecezji lubelskiej. Jako dewizę przyjął hasło *Soli Deo* (Jedynemu Bogu). Dwa lata później został podniesiony do godności arcybiskupa metropolity warszawsko-gnieźnieńskiego, prymasa Polski, a 12 stycznia 1953 roku otrzymał kapelusz kardynalski (którego nie mógł odebrać osobiście, gdyż władze komunistyczne odmówiły mu wydania paszportu). 14 lutego 1950 roku prymas Wyszyński, jako głowa polskiego Kościoła zawarł porozumienie z władzami PRL – w zamian za potępienie wciąż walczących oddziałów partyzanckich oraz uznanie nowej granicy zachodniej uzyskał zgodę na naukę religii w szkołach i działalność KUL. 25 września 1953 roku prymas został aresztowany. Przez 6 lat przebywał w różnych miejscach odosobnienia: Rywałdzie Królewskim (do 12 października 1953), Stoczku Warmińskim (do 6 października 1954), Prudniku Śląskim (do 26 października 1955) oraz Komańczy (do 28 października 1956). Podczas pobytu w Komańczy powstał tekst Jasnogórskich Ślubów Narodu Polskiego, pomyślanych jako odnowienie ślubów lwowskich Jana Kazimierza z czasów potopu szwedzkiego. Tekst ślubów w imieniu więzionego prymasa odczytał bp Michał Klepacz 26 sierpnia 1956 roku w obecności blisko miliona pielgrzymów przybyłych na Jasną Górę. Po odzyskaniu wolności w latach 1957–1966 prowadził Wielką Nowennę, która miała przygotować naród na obchody Tysiąclecia Chrztu Polski. Nowenna zakończyła się 3 maja 1966 roku Aktem Oddania Narodu Matce Bożej za wolność Kościoła w Polsce i na świecie. Kardynał Wyszyński był

też jednym z inicjatorów słynnego orędzia biskupów polskich i biskupów niemieckich, co spotkało się z ostrą reakcją władz komunistycznych. Był aktywnym uczestnikiem obrad Soboru Watykańskiego II, podczas którego złożył na ręce papieża Pawła VI memoriał Episkopatu Polski w sprawie ogłoszenia Maryi Matką Kościoła. Prośba ta została spełniona 21 listopada 1964 roku. W związku z napiętą sytuacją polityczno-społeczną prymas Wyszyński podejmował starania mające na celu łagodzenie konfliktów na linii rząd – opozycja, m.in. w latach 1980–1981 pełnił rolę pośrednika w negocjacjach pomiędzy władzą a „Solidarnością”. Prymas Polski Stefan kardynał Wyszyński zmarł 28 maja 1981 roku w Warszawie. Trumna z jego ciałem spoczęła w podziemiach katedry św. Jana Chrzciciela w Warszawie, a pogrzeb stał się wielką manifestacją narodową.

- Zwróć uwagę uczniów na fakt, że obejrzany przez nich film jest oparty na faktach – jest to film biograficzny, który pokazuje fakty z życia kardynała Stefana Wyszyńskiego i matki Róży Czackiej. Zastanówcie się, czy znacie inne filmy biograficzne, jeśli tak, to jakie – kto może być bohaterem takiego filmu?
- Wspólnie zredagujcie definicję filmu biograficznego, a następnie poproś uczniów o zapisanie jej w zeszytach.

Przykładowa definicja:

Film biograficzny – to gatunek filmu fabularnego, który przedstawia życie jakiejś sławnej albo wybitnej postaci – np. pisarza, malarza, polityka, naukowca. Film biograficzny może pokazywać całe życie bohatera lub skupiać się na jego wybranym fragmencie.

2 Faza zasadnicza

Porozmawiajcie wspólnie metodą burzy mózgów, jakie postawy wobec zagrożenia – wojny – niebezpieczeństwa prezentują bohaterowie filmu, następnie wspólnie zredagujcie notatkę.

W czasie dyskusji, można podsuwać uczniom pytania, np.: o czym myślą bohaterowie, jakie pytania sobie zadają? Jak sytuacja wpływa na ich życie? Co jest dla nich najważniejsze?

Przykładowa notatka:

- Sytuacja zagrożenia powoduje, że bohaterowie myślą i rozmawiają o rzeczach najważniejszych, np:
- O tym, czy istnieje Bóg? (Jeden z bohaterów deklarujących się jako niewierzący bardzo chce przed śmiercią porozmawiać z księdzem, niestety nie zdążył)
- Jak należy zachować się w tym czasie? (Czy wystarczy jak matka Czacka zdać się na Opatrzność?)
- Czy w imię wyższego dobra można kłamać? („Radwan III” zastanawia się, czy jego kłamstwo wobec gestapowców było uzasadnione, czy mógł tak postąpić.)

Warto zwrócić uwagę uczniów, że młodzi ludzie myślą też o zwyczajnym codziennym życiu, np. zakochują się. Można opowiedzieć młodzieży o ślubach powstańczych.

Spytaj uczniów, co sądzą o postawie i zachowaniu głównego bohatera księdza Stefana Wyszyńskiego. Czy coś w jego myślach i postawie ich zaskakuje?

Uczniowie powinni zauważyć, że główny bohater ma wiele wątpliwości i dylematów w związku z sytuacją, w jakiej się znalazł.

Odmawia udzielenia rozgrzeszenia Niemcowi i reaguje na niego negatywnie – dopiero, gdy wróg zaczyna rozumieć, że to, czego się dopuścił było złe, udziela mu rozgrzeszenia.

Wciąż zadaje sobie pytanie, jak w tej sytuacji – wojny, umierających wokół ludzi, gestapowców, którzy zadają cierpienie – mamy wybaczać? „Jak miłować nieprzyjaciół, kiedy przyszło nam do nich strzelać?”.

Wojna doświadcza go boleśnie – jako jedyny przeżywa łapanek, pozostali zostają rozstrzelani – jego ochroniła sutanna – to bardzo trudne doświadczenie. Kiedy oddział SS przyjeżdża do szpitala musi kłamać, aby ocalić żołnierzy z oddziału powstańczego. Kłamie też, kiedy przewozi broń ze zrzutu – o tym, że dziewczyna, którą wiozą jest w ciąży i rodzi.

Są tacy, których tak wyjątkowe doświadczenia załamują – w przypadku księdza Wyszyńskiego – późniejszego prymasa Polski stały się one kuźnią charakteru – można założyć, że dzięki nim stał się tak wyjątkową postacią w dziejach narodu polskiego i kandydatem na ołtarze.

Zatrzymajcie się na chwilę przy postaci drugiej bohaterki filmu – Róży Czackiej.

Warto wcześniej spytać uczniów, czym jest alfabet Braille’a.

(Alfabet Braille’a – opublikowany w 1824 roku – to system składający się z 6 kropek ułożonych w dwóch kolumnach po 3 kropki każda. Każdej literze odpowiadał inny układ kropek. Dzięki niemu osoby niewidome mogą czytać. Współcześnie alfabetem Braille’a są opisywane np. leki.)

Matka Czacka w filmie opowiada o swoim życiu i powołaniu – spytaj uczniów, jak zachowała się bohaterka wobec utraty wzroku? Czy każdy by tak postąpił?

Przykładowa notatka:

Róża Czacka nie poddała się, przeciwnie – podporządkowała swoje życie pomocy niewidomym. Najpierw sama się uczyła, żeby móc nieść pomoc niewidomym. Jest osobą pogodną, gotową w każdej sytuacji zawierzyć Opatrzności i nieść pomoc potrzebującym.

3 PODSUMOWANIE

Spytaj, jak uczniowie zachęciłoby swoich rówieśników do obejrzenia filmu *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie*?

Dlaczego warto obejrzeć film?

Przykładowe odpowiedzi:

- uczestniczymy w życiu Polaków – 12 września 2021 główni bohaterowie zostaną ogłoszeni błogosławionymi w Kościele katolickim
- pozwala poznać losy wyjątkowych postaci – Róży Czackiej i księdza Stefana Wyszyńskiego
- pokazuje czas powstania warszawskiego z innej perspektywy – nie tylko walk na ulicach Warszawy
- możemy identyfikować się z bohaterami – zrozumieć, że każdy może się wahać i mieć wątpliwości
- poznamy życie w czasie okupacji hitlerowskiej

Praca domowa:

1. Napisz list otwarty do rządzących państwami, aby nie dopuszczali do wybuchu wojen, aby za wszelką cenę dążyli do pokoju.
2. Przygotuj notatkę na tablicę w klasie o kardynale Stefanie Wyszyńskim.

Scenariusz opracowała Agnieszka Krasnodębska, nauczycielka języka polskiego w szkole podstawowej i liceum.

DYLEMATY WOJNY

Powstanie warszawskie i okrucieństwo wojny oczami kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz księdza Jana Ziei.

Cele lekcji:

- przedstawienie sylwetki kardynała Stefana Wyszyńskiego w okresie sprzed pełnienia posługi prymasa oraz księdza Jana Ziei, uczestnika I i II wojny światowej
- zapoznanie uczniów z realiami życia ludności cywilnej w czasie II wojny światowej i tragicznymi wyborami dokonywanymi w celu przeżycia
- wskazanie trudności w dokonywaniu wyborów moralnych szczególnie w okolicznościach wojny
- zobrazowanie roli kościoła katolickiego w walce o wolność podczas II wojny światowej

Cele operacyjne:

- poznanie sposobu funkcjonowania armii powstańczej i pomocy medycznej w 1944 roku poza Warszawą
- pokazanie roli porucznika Stefana Wyszyńskiego jako kapelana i opiekuna szpitala wojennego w ośrodku dla ociemniałych w Laskach
- nabycie umiejętności oceny postaw ludzi w skrajnych sytuacjach wojennych
- zapoznanie ze źródłem historycznym – cytatami wypowiedzi świadków historii kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz księdza Jan Ziei

Metody i środki dydaktyczne:

Praca z filmem *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie* w reżyserii Tadeusza Syki, praca samodzielna i dyskusja na podstawie tekstów źródłowych, praca w grupach – przygotowanie odpowiedzi na pytania do zaprezentowania stanowiska w dyskusji.

Treść lekcji zgodna z podstawą programową przedmiotu historia dla szkół podstawowych.

Przed lekcją:

Uczniowie oglądają wspólnie z nauczycielem film *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie*.

1 WPROWADZENIE:

Biogramy

Stefan Wyszyński urodził się we wsi Zuzela nad Bugiem w 1901 roku. Wychowywał się w wielodzietnej i bardzo religijnej rodzinie. Przed I wojną światową uczył się w gimnazjum w Warszawie, w czasie wojny w Łomży, a po wojnie wstąpił do seminarium we Włocławku. W latach 1925–1929 był studentem Wydziału Prawa Kanonicznego oraz Wydziału Prawa i Nauk Ekonomiczno-Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Podczas II wojny światowej ukrywał się w niebezpieczeństwie aresztowania przez Gestapo w różnych miejscowościach. W czerwcu 1942 roku udał się do Lasek, zostając kapłanem Zakładu dla Niewidomych, w którym był do 1945 roku. W okresie powstania warszawskiego pod pseudonimem „Radwan III” był kapłanem Armii Krajowej w grupie „Kampinos” i szpitalu powstańczym w Laskach. W 1943 roku objął kierownictwo duchowe grupy młodzieży żeńskiej nazywanej „Ósemką” lub Instytutem Świeckim Pomocnic Maryi Jasnogórskiej Matki Kościoła. W 1948 roku papież Pius XII mianował Wyszyńskiego arcybiskupem metropolitą gnieźnieńskim i warszawskim, a tym samym prymasem Polski. W 1952 roku został kardynałem. Brał udział w czterech konklawe: w 1958, 1963 oraz w sierpniu i październiku 1978.

Został nazwany przez wiernych *Prymasem Tysiąclecia* ze względu na misję jaką przyszło mu pełnić w trudnych dla kościoła czasach socjalistycznej Polski oraz moment dziejowy obchodów tysiąclecia Chrztu Polski w 1966 roku. Wielokrotnie opierał się woli rządzących w obronie księży i wiernych. W 1953 roku został aresztowany i odsunięty od obowiązków prymasowskich na trzy lata.

W 1965 roku był jednym z inicjatorów wystosowania orędzia biskupów polskich do biskupów niemieckich, które stało się przełomowym wydarzeniem w pojednaniu polsko-niemieckim po wojnie.

Był współuczestnikiem wyboru Karola Wojtyły na papieża, świadkiem rodzącej się „Solidarności” i słabnącej władzy komunistycznej w Polsce. Zmarł w maju 1981 roku. Został pochowany w bazylice archikatedralnej św. Jana Chrzciciela w Warszawie.

Ksiądz Jan Zieja urodził się 1 marca 1897 roku we wsi Ossa. W 1915 roku wstąpił do seminarium duchownego w Sandomierzu. W 1919 roku uzyskał święcenia kapłańskie. W czasie wojny polsko-bolszewickiej został kapłanem polskiej armii. W 1926 roku potępił przewrót majowy marszałka Piłsudskiego. Będąc żołnierzem otwarcie sprzeciwiał się przemocy i zabijaniu. Kapłańską posługę dla armii pełnił także podczas II wojny światowej. Został opiekunem Szarych Szeregów i Armii Krajowej. Współpracował z Radą Pomocy Żydom „Żegota”. W trakcie powstania warszawskiego został kapłanem pułku „Baszta” walczącego na Mokotowie. Po powstaniu został wywieziony do Niemiec. Po wojnie wrócił do Polski, pracował najpierw na Pomorzu, potem w Warszawie. Pełnił funkcję rektora kościoła sióstr wizytek na Krakowskim Przedmieściu. W 1976 roku był jednym z założycieli Komitetu Obrony Robotników. Kiedy powstaje NSZZ „Solidarność” aktywnie pomaga w organizacji tego ruchu społecznego. Przez długie lata był związany z Towarzystwem Opieki nad Ociemniałymi w Laskach, został pochowany na tamtejszym cmentarzu w 1991 roku.

2 Faza zasadnicza

Lekcję na temat dylematów moralnych podczas wojny należy przeprowadzić po projekcji filmu *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie* w reżyserii Tadeusza Syki oraz po opracowaniu tematów związanych z historią Polski podczas II wojny światowej (do 1944 roku).

Podstawą do rozważań na temat przejawów człowieczeństwa w kryzysowych sytuacjach, moralnego zachowania wobec wroga podczas wojny i jednoczesnej konieczności ochrony bliskich są relacje dwóch duchownych związanych z Towarzystwem Opieki nad Ociemniałymi założonym przez siostrę Różę Czacką w podwarszawskich Laskach jeszcze przed I wojną światową.

Kardynał Stefan Wyszyński i ksiądz Jan Zieja to postaci, które wywarły duży wpływ zarówno na wychowanie młodych ludzi, kształtowanie postaw moralnych, jak i na historię XX wieku.

Lekcja oparta jest na wybranych cytatach i pracy w grupie w celu wykonania poleceń zadanych przez nauczyciela.

Klasę należy podzielić na zespoły 4-6 osobowe. Każdy z zespołów powinien w wyznaczonym czasie (ok. 20-25 minut) wykonać trzy zadania. Zespoły powinny mieć dostęp do zaproponowanych cytatów lub mieć możliwość wyszukiwania innych. Po upływie czasu przeznaczanego na pracę nauczyciel prosi wybranych uczniów o przedstawienie na forum odpowiedzi do poleceń.

Zadania dla uczniów do tekstów i treści filmu:

- Wypisz minimum dziesięć przymiotników opisujących postawę obu księży podczas wojny. Oddziel przymiotniki dotyczące tylko jednego z nich oraz wspólne.
- Jak kardynał Wyszyński i ksiądz Zieja traktują wroga (bolszewików, Rosjan, Niemców, przestępców itd.)? Czym można wytłumaczyć taką postawę?
- Oceń znaczenie powstania warszawskiego z trzech perspektyw: głównego bohatera filmu – młodego kapłana Wyszyńskiego, mieszkańców Warszawy i z szerokiej perspektywy historii Polski podczas II wojny światowej. Wykonaj na ten temat krótką notatkę.

Cytaty

Dzisiaj często spotykamy się ze zjawiskiem opluwania własnego gniazda. Ludzie, zwłaszcza niezbyt wykształceni, natrząsają się z naszej przeszłości historycznej, nie doceniają wielkiej ofiary, każdej kropli krwi wylanej za naród czy każdej kropli potu z czoła rolnika, która wsiąkła w ziemię ojczystą. To wszystko wskazuje na wielką potrzebę wołania o szacunek dla dziejów narodowych, dla trudów pokoleń, które minęły, dla ich ofiarnej krwi wylanej w powstaniach, w walce o wolność ojczyzny, na wszystkich kontynentach czy w ostatnim powstaniu warszawskim. Chociaż wiele zrywów było nieudanych, jednakże zawdzięczamy im to, że sumieniu międzynarodowemu przypomniały o naszym narodzie. Ich praca, trud i ofiarne poświęcenie dało taki rezultat, że obecnie jesteśmy.

Jest to porównanie może zbyt zuchwale, ale godzi się je tutaj przytoczyć. Śmierć Chrystusa na krzyżu w oczach oglądających Go w tej kaźni wydawać się mogła nieużyteczna. Ale patrząc na nią oczyma wiary, przez którą dostrzegamy gorącą miłość Chrystusa do Ojca i Jego dzieci, widzimy jak bardzo była skuteczna i użyteczna. Podobnie możemy myśleć o małych chłopcach i dziewczynkach, o młodzieży z powstania warszawskiego, o żołnierzach bez broni, którzy chcieli zwyciężyć stalowego okrutnika mocą swojego ducha. Wiemy, że ta ofiara była owocna, bo groza płonącej Warszawy, w której Pius XII widział tygiel żarzący dla jej dzieci wstrząsnęła sumieniem narodów. Nie mogły one przejść do porządku dziennego po takim widzeniu Polski. Ojczyzna nasza doszła do głosu w układach międzynarodowych, przez krew swych dzieci i synów rozlaną w płonącej Warszawie. Dlatego też i my, w 33. rocznicę powstania warszawskiego doceniamy każdy odruch serca, każde zwycięstwo nad sobą, każdy wyraz gotowości na wszystko, na walkę wbrew wszelkiej nadziei. Doceniamy to zmaganie się ducha i stali i z głęboką czcią oraz wdzięcznością patrzymy na tych, którzy mieli odwagę oddać własne życie, abyśmy mogli żyć.

Źródło: Świadectwa powstania warszawskiego 1944, Andrzej Gałka (red.), op. cit., s. 10.

Ojciec Święty Pius XII mówił cudowne rzeczy o Warszawie, pogrążonej w walce powstańczej o honor i wolność. Nazwał ją: „Miastem opromienionym aureolą wytwornej kultury, miastem dziś przemienionym dla swych własnych synów w ognistą kaźń. Ale nie tylko (...). Nazwał ją „tygłem, w którym oczyszcza się i uszlachetnia złoto najwyższej próby” (15 XI 1944) (...). Niedawne to chwile, gdy przez Archikatedrę biegł front walki. Nacierala nienawiść najeźdźcy, broniła świętych ołtarzy miłość i wiara powstańców warszawskich. Tu na posadzce, którą omywamy dziś wodą poświęconą, płynęły potoki krwi najlepszych synów Stolicy. Tu ułożono z ich ciał istny stos ofiarny, który miał zaświadczyć wobec całej ludzkości, że Polacy giną pro aris et focis (za ołtarze i ogniska domowe) w samym „sercu Stolicy”, w Archikatedrze Świętego Jana. Czy to wylanie krwi ofiarnej nie jest najwierniejszym wyrazem przedziwnej jedności spraw ludzkich i Bożych w Ojczyźnie naszej? Gdy posnęli snem śmierci najlepsi synowie Narodu na sercu Oblubienicy miasta, najeźdźca nienawiść usypała im kopiec grobowy z kolumn, sklepień i ścian i Katedry, wysadzonej w powietrze przez niemieckie Vernichtungskommando w nadziei, że już się nie porwą do broni. Ale trotyl, który zniszczył 90% murów świątyni, nie zdołał zabić ducha synów Narodu. Kopiec grobowy stał się kolebką zmartwychwstania. Miłość ofiarna dźwignęła mury, a wiara budzi nadzieję na nowe, lepsze życie. Ci, którzy tu padli, nauczyli nas, jak trzeba żyć i umierać w obronie największych świętości Narodu. Oto „tygiel warszawski”, w którym odmieniło się życie nasze tak bardzo, iż Stolica budziła w całym świecie uczucie podziwu, „które każe nisko pochylić czoła przed męstwem bojowników i ofiar”. „Te ofiary - mówił Pius XII - i ci bojownicy wykazali światu, do jakich to wyżyn wznieść się potrafi bohaterstwo zrodzone i podtrzymywane przez owo tak szlachetne poczucie honoru człowieka i przez silne przekonanie wiary chrześcijańskiej”. (15 XI 1944)

Źródło: fragment listu z okazji konsekracji Archikatedry św. Jana Chrzciciela w Warszawie, 1960 rok
ze strony internetowej <http://www.wyszynski.psurl.pl/>

Pomyślałem wtedy, że tego, co widzę, nie da się pogodzić ze słowami Ewangelii i miłości, że trzeba szukać jakiegoś innego wyjścia. [...] Nie mogłem już uznać godziwości jakiegokolwiek wojny, czy byłaby ona obronna, czy jakakolwiek inna. Jakiegokolwiek zabijania człowieka przez człowieka. Tam to się we mnie skończyło. [tekst dotyczy wojny polsko-bolszewickiej 1919-21]

Źródło: *Nie zabijaj*. Niepublikowany wywiad z ks. Janem Zieją, który w 1984 roku przeprowadzili Leszek Budrewicz i Andrzej Bonorowski. Maszynopis w zbiorach wydawnictwa „Więź”.

Warszawa się poddała, przyszedł czas i na nas. Złożyliśmy broń. [...] Zerwałem wtedy oficerskie odznaki, założyłem opaskę Czerwonego Krzyża i, kiedy tylko pilnujący nas Niemiec nie widział, zeskoczyłem mieszając się w tłum żołnierzy. Zastąłem tam rannych leżących w strasznych warunkach, wprost na słomie. Wkrótce Niemcy przenieśli szpital z Modlina do Legionowa. Pojechałem z rannymi żołnierzami. Ciągle umierali. Codziennie odprawiałem dla jeńców mszę świętą, śpiewaliśmy razem „Boże, coś Polskę”. Tak im służyłem. Któregoś dnia zajeżdża samochód niemiecki: wysiada generał z jakimś oficerem, pukają do mojego pokoiku, co go miałem przy szpitalu. Pytają, czy rozumiem po niemiecku. [...] Nie mają swojego kapelana, więc czy ja nie mógłbym odprawić dla nich mszy świętej, w dużej sali, gdzie się zbierają. Zgodziłem się. [...] Chciałem, żeby msza święta była z kazaniem, ale oni nie: „stille Messe” [cicha msza]. Kiedy mnie tam przywieźli, wszedłem na dużą salę, kilkunastu żołnierzy poprosiło o spowiedź. Ja, w polskim mundurze, spowiadałem tych Niemców! Dopiero potem odprawiałem mszę świętą. [...] Napisałem po niemiecku kazanie do żołnierzy wrogiego kraju. Pozwolono mi tylko odprawić cichą mszę, ale w sercu miałem to, jakbym do nich przemówił o księdzu Metzgerze: że poznałem takiego kapłana niemieckiego, u którego słyszałem śpiewaną przez braci i siostry zakonne pieśń, gdzie były takie słowa: „Wir leben und sterben für eine: dass Liebe die Menschen vereine” (Żyjemy i umieramy dla jednego: żeby miłość złączyła ludzi).

Źródło: Jan Zieja, *Życie Ewangelii*, spisane przez Jacka Moskwę, Paryż 1991.
Cytaty za: Ryszard Bosakowski, *Ewangelia Jana Zieja* [w]: Karta nr 56

Praca domowa:

Stwórz krótką notkę biograficzną współczesnej postaci duchownej lub świeckiej, która podobnie jak kardynał Wyszyński i ksiądz Zieja, przejawia(ła) pacyfistyczne poglądy na temat wojny. Odpowiedz na pytanie: Czy dziś taka postawa jest popularna? Odpowiedz uzasadnij kilkoma argumentami.

„TYLKO SILNI UMIEJĄ PRZEBACZAĆ” (Eliza Orzeszkowa)

Cele lekcji:

- kształtowanie postaw odpowiedzialności za swoje czyny
- kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego czynów oraz różnych sytuacji życiowych

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wyjaśnia, na czym polega przebaczenie
- rozumie znaczenie przebaczenia dla człowieka
- wyjaśnia, dlaczego wszyscy potrzebujemy przebaczenia

Metody:

drzewko decyzyjne, rozmowa nauczająca, pogadanka, elementy dyskusji

Formy pracy:

zbiorowa, grupowa, indywidualna

Materiały:

- biografia kardynała Stefana Wyszyńskiego, prymasa Polski:

<https://zpe.gov.pl/a/prezentacja-multimedialna/D19adQqoM>

<https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/2782667,120-rocznica-urodzin-Stefana-Wyszynskiego-Prymasa-Tysiaclecia>

<https://www.1944.pl/artykul/prymas-tysiaclecia-ks.-stefan-kardynal-wyszyn,5152.html>

- kartony (6-8 sztuk), flamastry, załącznik 1

Przed lekcją:

Poleć uczniom, aby (przed pójściem do kina na film) zapoznali się z biografią Prymasa Tysiąclecia.

Uczniowie oglądają wspólnie z nauczycielem film *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie*.

Przebieg zajęć:

1 WPROWADZENIE:

- Porozmawiaj z uczniami o ich wrażeniach po obejrzeniu filmu. Które sceny wzbudziły w nich największe emocje? Poproś o ich nazwanie, porozmawiajcie o nich. Zapytaj, która scena szczególnie ich poruszyła i dlaczego?
- Poproś uczniów, aby przypomnieli tytuł filmu (*Wyszyński – zemsta czy przebaczenie*) i zapisali na tablicy.
- Poproś, aby uczniowie podzielili się informacjami o życiu i działalności prymasa Wyszyńskiego zdobytymi przed lekcją.
- Przypomnijcie fabułę filmu, zapiszcie (w postaci planu) na tablicy najważniejsze etapy, m.in.:

Akcja rozgrywa się w czasie II wojny światowej, trwa powstanie warszawskie. Jest rok 1944, główny bohater ksiądz Wyszyński w Laskach k. Warszawy wstąpił w szeregi Armii Krajowej. Przyjął pseudonim „Radwan III”. Przed

wybuchem powstania warszawskiego w Laskach urządzono szpital polowy. Ksiądz Wyszyński duchowo wspierał rannych. Odprawiał msze święte, spowiadał, przygotowywał rannych na śmierć. Gdy pod koniec powstania do Laszek trafiają ranni Niemcy, Węgrzy, Ukraińcy, tak samo się nimi opiekuje. W szpitalu powstańczym asystował również przy operacjach.

Dodaj, że po wybuchu II wojny światowej prymas musiał się ukrywać. Niemcy poszukiwali go między innymi z powodu publikacji cyklu artykułów, w których przeciwstawił się nazizmowi. Film kończy się sceną soboru watykańskiego II.

- Zapytaj, dlaczego (ich zdaniem) reżyser nadał taki tytuł swojemu filmowi? Rozmowę poprowadź tak, aby uczniowie wskazali, że film opowiada o rozważaniach prymasa jako osoby duchownej, ale też, jako zwykłego człowieka, który będąc w centrum okrucieństwa wojny, zadaje sobie pytania:

Jak w tej sytuacji kochać tych, którzy nas mordują?
Jak wybaczyć wrogowi, komuś kto cię krzywdzi?

2 Faza zasadnicza

- Zapytaj uczniów, czy byli w sytuacji, kiedy coś komuś przebaczyli, albo ktoś im przebaczył? Porozmawiajcie o wszystkich sytuacjach, tych małych, drobnych i tych większych. Zapytaj, czy łatwo jest przebaczyć wyrządzoną nam krzywdę, nawet małą? Jak się wtedy czuli? A jak czuli się, gdy ktoś im przebaczył?

- Wyjaśnij, że przebaczenie to darowanie winy. W języku greckim oznacza uwolnić, darować. W języku hebrajskim jest wyrażone jako otulić płaszczem. Przebaczymy wtedy, gdy pozbywamy się urazy i nie chcemy za to wynagrodzenia. Podkreśl, że przebaczenie, nie oznacza akceptacji zła. Nie oznacza też, że mamy zapomnieć o krzywdach, ale pozbycie się gniewu i urazy sprawi, że łatwiej będzie nam zachowywać spokój i równowagę. Wszyscy popełniamy błędy, więc jeśli odczuwamy wdzięczność, gdy ktoś nam wybacz, powinniśmy być skłonni przebaczać innym. Powiedz, że przebaczenie nie jest łatwe.

- Podziel uczniów na kilka grup, rozdaj każdej grupie karton, flamastry oraz załącznik 1. Poproś o wykonanie zadania (czas: 10 minut).

Zadania dla grup: na podstawie schematu drzewka decyzyjnego (załącznik 1), rozważcie sytuację wymagającą podjęcia decyzji: PRZEBACZENIE CZY ZEMSTA. Odpowiedzi zapiszcie na kartonach.

- Po wykonaniu zadania przedyskutujcie odpowiedzi na forum klasy. Ponieważ uczniowie mogą wybrać różne decyzje, poprowadź rozmowę tak, aby zrozumieli, że tylko przebaczenie pozwala poczuć spokój i wolność. Przebacząc, stajemy się wolni. Przytocz słowa kardynała Wyszyńskiego: *Przebaczenie jest przywróceniem sobie wolności, jest kluczem w naszym ręku do własnej celi więziennej.*¹

Powiedz, że już w starożytności ludzie rozważali problem przebaczenia. Zacytuj słowa jednego z siedmiu mędrców greckich Pittakosa: *Przebaczenie jest lepsze niż zemsta.*

- Porozmawiaj z uczniami na temat: czy wszystko można przebaczyć? Podsumuj wypowiedzi uczniów, odnosząc się do czasów wojennych przedstawionych w filmie i okrucieństw wojny. Czy zawsze wybaczenie jest tak samo trudne, czy są sytuacje – np. czasy wojny – że jest ono najtrudniejsze? Przypomnij, że nawet prymas Wyszyński, w tamtych chwilach zadawał sobie pytanie: Jak wybaczyć wrogowi, komuś kto cię krzywdzi? Zdecydowanie wiara dawała mu siłę i moc. Później powiedział: *nie ma takiej krzywdy, której nie można by przebaczyć! Jest to oznaką zwycięstwa „mądrości, rozsądku i miłości”. Bo miłować nieprzyjaciół to „jest szczyt chrześcijaństwa i szczyt postępu ludzkości”. Kochać i umieć modlić się za nich. O co? – O miłość dla nich! Jest to rzecz trudna, nawet bardzo trudna, ale najważniejsza.*²

Prymas znał wagę tych słów, doznał wiele krzywd od funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa, był więziony wiele lat.

- Następnie zapytaj, kto jest zdolny do przebaczenia? Uczniowie powinni zauważyć, że przebaczenie wymaga dużo siły psychicznej i odpowiedzialności. Zapytaj, nawiązując do tematu lekcji, czy uczniowie zgadzają się z tym, że „tylko silni umieją przebaczać”?

- Na zakończenie rozważań, przypomnij ostatnią scenę filmu: sobór watykański II. Poproś uczniów o jej opisanie. Powiedz, że podczas tego soboru w 1965 roku Episkopat Polski wystosował „Orędzie biskupów polskich do ich niemieckich braci w chrystusowym urzędzie pasterskim”, w którym udzielali wybaczenia i prosili o nie. Powszechnie ten dokument jest uważany za podwaliny pojednania polsko-niemieckiego.

Porozmawiajcie o tym, dlaczego ta właśnie scena, pełna światła, jasności jest sceną kończącą film? W podsumowaniu powinno się pojawić spostrzeżenie, że jest to zwycięstwo nad nienawiścią. A przebaczenie prowadzi do pojednania, bez którego nie można żyć w pokoju, nie tylko między narodami, lecz także w rodzinach i między ludźmi.

¹ Cyt. za E.K. Czaczkowska, Prymas Wyszyński. *Wiara, nadzieja, miłość*

<https://wszystkoconajwazniejsze.pl/ewa-k-czaczkowska-prymas-wyszynski-wiara-nadzieja-milosc/> [dostęp: 20.08.2021].

² Tamże.

3 Podsumowanie zajęć:

- Przytocz słowa papieża Franciszka: *Szczęśliwi są ci, którzy umieją przebaczać, którzy mają miłosierdzie dla innych, którzy nie osądzają wszystkiego i wszystkich, ale starają się postawić w sytuacji drugiego człowieka. Przebaczenie jest czymś, czego wszyscy potrzebujemy, bez żadnego wyjątku.*³
- Poproś uczniów o przemyślenie słów papieża i napisanie odpowiedzi na pytanie: Dlaczego wszyscy potrzebujemy przebaczenia?

Bibliografia:

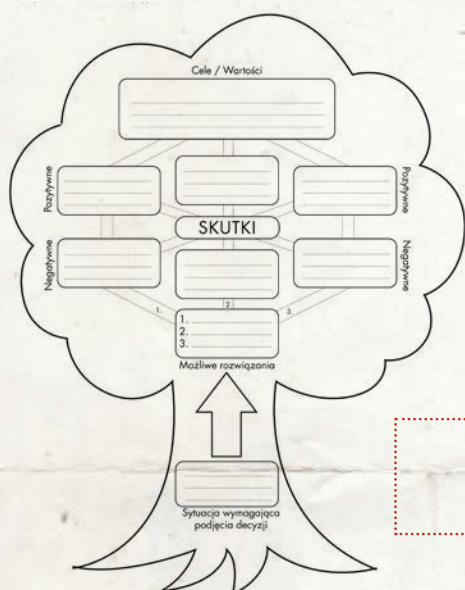
<https://wyszynskiprymas.pl/zyciorys-stefana-wyszynskiego/>

<https://www.1944.pl/arttykul/prymas-tysiaclecia-ks.-stefan-kardynal-wyszyn,5152.html>

<https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/2782667,120-rocznica-urodzin-Stefana-Wyszynskiego-Prymasa-Tysiaclecia>

Załącznik nr 1

Schemat drzewa w większym rozmiarze dostępny na www.kinoswiatedukacji.pl/filmy/wyszynski-zemsta-czy-przebaczenie w zakładce „Pobierz materiały edukacyjne”.

Scenariusz opracowała Barbara Giża, nauczycielka historii i WOS w szkole podstawowej i liceum.

³ 1 XI 2015 — Homilia podczas Mszy św. na cmentarzu Verano, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/franciszek_i/homilie/verano_01112015.html [dostęp: 20.08.2021].

O WALCE, BOHATERSTWIE, MIŁOŚCI BLIŹNIEGO I PRZEBACZENIU. TRUDNA ROLA KAPELANA NA WOJNIE.

Cele lekcji:

Ukazanie przebaczenia jako koniecznego aspektu miłości Boga i Bliźniego.

Uczeń:

- wie, czym jest przebaczenie i dlaczego jest ono korzystniejsze od zemsty czy odwetu
- zna fragmenty Pisma Świętego mówiące o przebaczeniu
- zna przykazanie Miłości Boga i potrafi je odnieść do przebaczenia
- rozumie, czym jest przebaczenie
- rozumie, że przebaczyć nie znaczy zaakceptować, przejść obojętnie wobec zła
- umie rozróżnić przebaczenie od konsekwencji za czyny

Metody:

Projekcja filmu/wspólne wyjście klasowe do kina, wykład, rozmowa moderowana, praca w grupach.

Środki:

film, prezentacja multimedialna z kadrami filmu, cytaty z Pisma Świętego

(do konspektu katechezy dołączone są kadry z filmu do wykorzystania w czasie prezentacji)

Przed lekcją:

Uczniowie oglądają wspólnie z nauczycielem film *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie*.

Przebieg zajęć:

1 Modlitwa na rozpoczęcie: „Ojcze Nasz”, ze szczególnym naciskiem na fragment: „...I przebacz nam nasze winy, jako i my przebaczymy naszym winowajcom...”

2 Wykład: Nauczyciel w krótkich słowach przypomina uczniom, że historia Polski to w dużej części historia walk o odzyskanie i utrzymanie niepodległości. Polacy walczyli na frontach całego świata w każdej wojnie. Wszędzie tam gdzie bohatersko przelewali krew, towarzyszyli im kapelanowie. Ich poświęcenie, bohaterstwo, pomoc pomagały przetrwać czasy okrucieństwa.

Jak pisał Ks. Stanisław Nabywaniec¹ zadaniem kapelana frontowego było przede wszystkim przygotowanie żołnierza na śmierć w stanie łaski wobec stałego zagrożenia życia, wychowania do cnót żołnierskich – żołnierz musi być gotowy na bohaterstwo, oraz, a może przede wszystkim ochrona przed zagrożeniami życia wojennego - gdyż wojna wzbudza w żołnierzach najgorsze instynkty: agresję, nienawiść rozluźnia zasady sprawiedliwości.

W filmie *Wyszyński – zemsta czy przebaczenie* widzimy młodego kapelana oddziału partyzantów „Radwana III”. Ma on jako duchowny niełatwe zadanie – przecież naucza o miłosierdziu bożym, miłości bliźniego, a tu błogosławi młodziutkich żołnierzy przed walką, w której będą zabijać. Jak to pogodzić?

Miłuj, nie zabijaj, wybacza? Czy to możliwe na wojnie?

¹ Ks. Prof. dr hab. Stanisław Nabywaniec, historyk, historyk Kościoła. RESOVIA SACRA, R 23 (2016)

3 Dyskusja moderowana:

■ Nauczyciel pyta uczniów, jak rozumieją słowa: „Żołnierz zawsze musi być gotowy na bohaterstwo”. Pragnie im zwrócić uwagę na postawę młodych partyzantów, którzy gotowi są oddać życie w walce z okupantem. Są młodzi, kochają, snują plany, a jednak bez wahania idą do boju. Czy mają świadomość, że zwyciężając, muszą innych pozbawiać życia? Nauczyciel cytuje słowa „Radwana”, który mówi, że to dla niego honor i zaszczyt pełnić funkcję ich kapelana.

■ Nauczyciel przywołuje scenę z filmu (pokazując kadr na ekranie w sali), w której żołnierz zwraca się do Wyszyńskiego z prośbą o pobłogosławienie karabinu. Wyszyński odmawia, błogosławi żołnierza, ale nie broń. Co to oznacza? Uczniowie proszeni są o komentarz do tej sceny.

Nauczyciel prowadzi dyskusję na temat ich wypowiedzi.

Po podsumowaniu dyskusji Nauczyciel daje uczniom kartki, na których są cytaty z Pisma Świętego:

(Mt 5: 43-48.)

⁴³ *Słyszeliście, że powiedziano: Będziesz miłował swego bliźniego, a nieprzyjaciela swego będziesz nienawidził.*

⁴⁴ *A Ja wam powiadam: Miłujcie waszych nieprzyjaciół i módlcie się za tych, którzy was prześladują;*

⁴⁵ *Tak będziecie synami Ojca waszego, który jest w niebie; ponieważ On sprawia, że słońce Jego wschodzi nad złymi i nad dobrymi, i On zsyła deszcz na sprawiedliwych i niesprawiedliwych.*

⁴⁶ *Jeśli bowiem miłujecie tych, którzy was miłują, cóż za nagrodę mieć będziecie? Czyż i celnicy tego nie czynią?*

⁴⁷ *I jeśli pozdrawiacie tylko swych braci, cóż szczególnego czynicie? Czyż i poganie tego nie czynią?*

⁴⁸ *Bądźcie więc wy doskonali, jak doskonały jest Ojciec wasz niebieski.*

(Mt 18 21-22.)

²¹ *Wtedy Piotr zbliżył się do Niego i zapytał:*

«Panie, ile razy mam przebaczyć, jeśli mój brat wykroczy przeciwko mnie? Czy aż siedem razy?»

²² *Jezus mu odrzekł: «Nie mówię ci, że aż siedem razy, lecz aż siedemdziesiąt siedem razy.»*

Oraz treść 10 Przykazań:

Jam jest Pan, Bóg twój, który cię wywiódł z ziemi egipskiej, z domu niewoli.

1. Nie będziesz miał bogów cudzych przede mną.

2. Nie będziesz wzywał imienia Boga twego nadaremno.

3. Pamiętaj, abyś dzień święty święcił.

4. Czcij ojca swego i matkę swoją.

5. Nie zabijaj.

6. Nie cudzołóż.

7. Nie kradnij.

8. Nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu swemu.

9. Nie pożądaj żony bliźniego swego.

10. Ani żadnej rzeczy, która jego jest.

■ Prosi uczniów, którzy zapoznali się już z treściami rozdanych na kartkach, aby podzielili się na dwie grupy.

■ Prowokuje debatę: jedna strona, która zgadza się z przykazaniami miłości i przebaczenia, druga, która ma wątpliwości.

Czy wróg jest człowiekiem, którego trzeba kochać i wybaczać mu zgodnie z nauką Chrystusa?

■ Nauczyciel rozpoczyna dyskusję, podczas której na ekranie w klasie wyświetla kadry z filmu – sceny, w których Wyszyński zastanawia się nad swoją rolą na okrutnej wojnie. Uczniowie dyskutują, przywołując sceny z filmu i dylematy, które na kadrach filmu opisuje kapelan „Radwan III”.

Biorąc pod uwagę fakt niezwyklej trudności tej dyskusji, spodziewamy się, że zostanie nierozstrzygnięta. Nie od razu wszyscy uczniowie zaakceptują bezwarunkowe przykazanie miłości i przebaczenia, dlatego też Nauczyciel kończy lekcję fragmentem filmu, w którym kapelan „Radwan” rozmawia na temat swoich wątpliwości z Matką Czacką. Scena kończy się słowami Matki: „Róbmy, co do nas należy”.

4 Nauczyciel podsumowuje dyskusję i lekcję, przypominając o głównej rzeczy – zaufaniu do Boga, Jezusa Chrystusa, jego Miłości wobec nas. Róbmy, co do nas należy! Nie poddawajmy się złu, nie zacinajmy w nienawiści, ale żołnierze muszą walczyć z wrogiem dopóki ten ma broń w rękach, w szpitalu pielęgnuje się rannych, także nieprzyjaciół (był tam przecież ranny niemiecki żołnierz), życie musi toczyć się dalej w nadziei, że kiedyś nastąpią dobre dni.

Praca domowa:

Nauczyciel prosi uczniów o napisanie krótkiego eseju i podanie przykładów działalności kilku bohaterskich kapelanów wojennych, którzy przeszli do historii.

Jesteś nauczycielem? Zajmujesz się edukacją?
Szukasz inspiracji, materiałów, pomocy dydaktycznych?
Zgadzasz się z nami, że kino może inspirować
do ciekawych zajęć, dyskusji, przemyśleń?
Chcesz zorganizować swoim podopiecznym pokaz ciekawego filmu?
Skorzystaj z bogatej i na bieżąco uzupełnianej oferty
KINOSWIATEDUKACJI.PL!

KINOŚWIAT

A CANAL+ COMPANY

www.kinoswiatedukacji.pl

Materiały dydaktyczne, informacje o pokazach dla szkół:

Irena Kruglicz-Kamińska
Specjalista ds. edukacji filmowej
Kino Świat Sp. z o. o., ul. Belwederska 20/22, 00-762 Warszawa

tel. 22 840 68 01 04, tel. kom. 728 302 018
e-mail: irena.kaminska@kinoswiat.pl

Opracowanie graficzne Marek Mantużyk, strefaweb.pl

STREFAWeb.pl